

Anna HALASZ

Un eseu scenic foarte important

Spectacolul *Ioana d'Arc. Pagini de dosar* a fost visat și desăvârșit de Mihai Măniuțiu, ca un regal pentru Oana Pellea, fără ambalajul strălucitor al unei eventuale scenografii și fără tirania textului literar, preferând expresivitatea totală a ființei actorului. Personalitatea Oanei Pellea reprezintă atâta bogăție umană, încât visul regizorului se împlinește. Ea trăiește total și ca pe o explozie destinul *Ioanei*. Întâlnim o viziune ieșită din comun a eroinei, mândre, splendide, viguroase, țărâna ideală, ca și Vitoria Lipan, dar totodată chinuită în carceră de întuneric, de frig, de jeg – jegul fizic și spiritual al Evului Mediu – de singurătate, de amenințări – fără text, vorbind doar cu mișcări și gemete reținute, dar dureros de fin nuanțate. Spectacolul total, cu cei doi diavoli – judecători de instrucție, în fustele lor roșii, cu dansul Infernului în jurul *Ioanei*, care dizolvă întunericul, este plin de expresivitate, lăsându-te să te gândești, să interpretezi cele văzute în contextul cunoștințelor tale despre temă și epocă – dar filele de dosar sunt prea puține: mai mult întrebările anchetei și argumentarea verdictului, și mai puțin confesiunea subiectivă a *Ioanei*.

Mă întreb, însă, în ce măsură înțelege publicul tânăr de astăzi subtextul acelor declarații, argumente și absurdități medievale, public care n-a avut parte în școală de introducerea în cultura religioasă, ca să poată ajunge de la text la subtext? Chemarea și martiriul *Ioanei d'Arc* nu-s ca scoaterea sfințelor moaște într-o zi anume a anului. Ea este sfânta națională a francezilor, reprezentând totodată pentru orice alt popor ideea libertății și a patriei, ideea demnității celor învinși, mult mai mulți și mai nobili în istoria Europei, decât învingătorii. Și de aici vom ajunge prin intermediul spectacolului, la ideea de o actualitate și importanță înfiorătoare, care parcă se naște sub ochii noștri, văzând-o și ascultând-o pe Oana Pellea, referindu-se în proces, a suta oară, la vocile sfinților auzite de ea, și nu la vocile anchetatorilor săi.

Cum a fost Evul Mediu în care *Ioana*, păstorița era chemată de niște sfinții, să salveze patria? Și în general – cum stăm azi cu sfinții? Personal, cu educația mea pozitivă, privesc cu scepticism și mai mult decât îndoială ridicarea unor muritori în tagma zeității, și nu pentru că nu sunt creștină: creștinii protestanți, care nici cantitativ nu pot fi neglijați, resping cultul sfinților ca o idolatrie. În Evul Mediu obsesiile ignoranței, fanatismul religios inoculat de Biserică împingea oamenii la o stare de spirit apropiată nevrozei – să ne gândim doar la „dansul sfântului Vit“, un tremurici colectiv care cuprindea din când în când mulțimea credincioșilor. Este posibil, ca și în afara *Ioanei* să fi fost, zeci, sute, sau chiar mii de oameni cu vedenii cerești. Dar rar au fost acelea atât de puternice, ca să se impună precum cele ale *Ioanei* – și mai ales, este foarte posibil ca Biserica să fi controlat până și aceste Viziuni în transă, și să dispună ea: care din ele se admit, și care nu.

Parcă cunoaștem acest fel de control al gândirii celor ce îndrăznesc în alt context al timpului, și a gândirii, de data asta, nu mitică, ci logică și liberă.

Ioana d'Arc a fost prima persoană care a dezvăluit în public, într-un tribunal, prăpastia de netrecut, conflictul de neîmpăcat între idee și instituția care o reprezintă.

Desigur, experiența dureroasă a maselor de credincioși mai mult sau mai puțin cumiți era străveche: de la marea schismă încoace (1056), pe linia de demarcație între imperiul creștinismului răsăritean și cel apusean se duceau războaie sângeroase, pentru acapararea unor teritorii din domeniul

celuilalt, și bosniacii trăind tocmai pe linia de demarcație, n-aveau parte decât de represalii din partea amândurora. De aceea a dăinuit la ei cel mai mult așa-numita erezie bogumilă, care păstrase din religia lor pre-creștină egalitatea în însemnătate și putere a binelui a răului, așa, cum era și în viață, și aspirau la un Isus Christos fără Vatican și fără Patriarhia de la Bizanț. Păcat de neiertat! Când veneau trupele din oricare parte, cei scăpați de ucigași se refugiau în munți. Ideile lor au ajuns prin căi tainice, prin intermediul marinarilor genovezi, până în Languedocul supercivilizat în acea vreme, unde crezul muntenilor aprigi s-a transformat într-un liberalism senin și tolerant, apropiat de laicizare – care la rândul său a fost tot atât de crunt pedepsit, ca și dorința de evadare a muntenilor balcanici.

Există suferință, existau răbufniri mitice de gândire, existau patimi dezlănțuite. Esența filosofică a situației a surprins-o și a exprimat-o, prin poziția sa neclintită, păstorița de la Domremy: imperiul lui Dumnezeu nu este pe pământ, nu este în Biserica atotputernică, ci numai în propriul ei suflet. Și pentru descoperirea acestui adevăr merită să mori cu capul sus. Pentru că, oricum, tot ai muri. Merită să mori pentru pantalonii pe care-i porți, să te ferești de cei care te-ar silui. Era o cutumă a vremii: legea interzicând executarea fecioarelor, călăul le siluia înainte, să se conformeze legii. Păstorița cea de 19 ani, neștiutoare de carte, a descoperit legea tuturor revoluțiilor, care în timpul celei Mari, Franceze, a fost formulată așa: revoluția își mănâncă propriii copii, iar peste 120 de ani nu se teoretiza – se

practica doar, prin milioane de morți și prin prieteni de o viață care se executau reciproc. Ideea devine forță materială, dacă pătrunde în mase, spunea Lenin. Forța în mase se numea CEKA, GPU, KGB, Securitate etc. Și ideea nu mai trăia decât în sufleteleperate ale disidenților persecutați, ca și Arhanghelul Mihail și cele două sfinte din sufletul *Ioanei d'Arc*.

Desfășurarea acestei panorame tragice a declanșat-o pentru mine îndărătnicia Oanei Pellea care repeta aceleași puține cuvinte din „dosar“, tot mai sigură de sine, tot mai răzvrătită, tot mai convinsă de urmările implacabile ale refuzului ei de a accepta Biserica în locul lui Dumnezeu. Dacă ai cunoștințele istoriei vechi și experiența celei noi, spectacolul lui Mihai Măniuțiu îți ridică zăgazurile introspecției și ale judecării obiective. Dar cei de 20 și ceva de ani, căroră de fapt s-ar adresa acest spectacol-manifest, văd trecutul apropiat tot atât de mitic și, poate, grotesc, cum pot vedea Evul Mediu, cu care, de asemenea, nu i-a familiarizat învățământul. Și astfel, regalul indiscutabil al mării actrițe, jucată în Sala Atelier a Naționalului, nici măcar totdeauna plin, rămâne cumva la conspirativitatea intimă a diplomației secrete – pe când viața, lupta, triumful și calvarul *Ioanei d'Arc*, până la rug, se petrecuseră în largă publicitate. Măreția temei și măreția Oanei Pellea ar avea locul necesar în Sala Mare a Naționalului. O actriță ca ea, ar merita – după acest eseu scenic foarte important, după această *Ioană* nouă și unică, născută din sinea ei – atât textul lui Anouilh, cât și cel al lui G.B. Shaw.

Cel din urmă mai ales.